

Een dubbeltje op z'n kant

Verslag van de gebeurtenissen
bij Nieuwerkerk aan den IJssel
in de rampnacht van 1953

Een dubbeltje op z'n kant

Verslag van de gebeurtenissen
bij Nieuwerkerk aan den IJssel
in de rampnacht van 1953

januari 1993

— Schielands Hoge Zeedijk

▶ Plaats van doorbraak

Schaal 1 : 25000

Een gure Noordwester met snelheden tot 27 meter per seconde stuwde het water die zaterdag 31 januari 1953 op zodat de vloedstand hoger uitviel dan gewoonlijk.

Tegen zes uur 's avonds stond het water in de IJssel bij Nieuwerkerk zo'n twee en een halve meter boven N.A.P.

Toch viel er niet direct ongerustheid te constateren in Schieland. Een fikse storm met regen dat kwam in deze tijd van het jaar wel vaker voor. 't Was meer zoiets van wie niet naar buiten moest stemde die zaterdagavond af op de familie Doorsnee, het wekelijkse radiohoogtepunt.

Langs het lage polderlandschap van Schieland slingert zich sinds mensenheugenis Schielands Hoge Zeedijk, eeuwenlang de enige bescherming voor de bewoners tegen het water.

In de loop der jaren nam het aantal bewoners in de polders achter deze dijk toe tot circa drie miljoen, de functie van Schielands Hoge Zeedijk bleef echter in al die jaren onveranderlijk dezelfde: de bescherming garanderen van al die bewoners.

Naarmate de avond vorderde werden de weersvoorzichten somberder, de noordwestenwind nam in kracht toe, het water sloeg steeds hoger tegen Schielands Hoge Zeedijk.

Om negen uur 's avonds tekenden zich de eerste onheilskenmerken af...

Omstreeks die tijd moest het laag water zijn. De peilschaal gaf echter een waterstand aan die 20 centimeter hoger was dan bij de laatste hoogwaterstand was gemeten.

De storm nam nog altijd in hevigheid toe, het water beukte tegen de dijk.

Het middernachtelijk uur naderde, de toestand

op de Hoge Zeedijk werd steeds kritischer. Het dijkleger werd in staat van paraatheid gebracht. Om 24 uur, op het tijdstip van laag water in Hoek van Holland werd in Maassluis een stand van 2.60 meter boven N.A.P., in Rotterdam 2.65 meter boven N.A.P. en in Gouda 2.60 meter boven N.A.P. gemeten.

Rond middernacht werden de contacten tussen het gemeentebestuur van Nieuwerkerk aan den IJssel, in de persoon van burgemeester Vogelaar en het Hoogheemraadschap talrijker. Het kleine legertje vrijwilligers, dat zich op de dijk in de aanhoudend neergutsende regen voorbereide op de mogelijke wateroverlast sloeg de schrik om het hart toen de vloed opkwam.

Het water steeg razendsnel tot meer dan drie meter boven N.A.P. De Commandoposten berichtten het Gemeenlandshuis zodra er veranderingen optraden in de waterhoogte, bij beschadigingen en bij eventuele vraag naar materialen. Vanuit het Gemeenlandshuis werden vrachtwagens, zand en zakken gecharterd, coupures in de dijk werden met planken en zand of aarde gesloten.

Een honderdtal mariniers werd opgeroepen om steun te verlenen bij de dijkwerkzaamheden.

Intussen bleek dat de toestand in Zeeland nog veel slechter was. De Ingenieur van Schieland, Salomé verbleef juist dat weekeinde in Sas van Gent. Gedurende de avond had hij regelmatig contact met het Gemeenlandshuis. Zodra de situatie zich zou aankondigen als penibel zou Salomé op zijn post terugkeren. Om 02.00 uur was het zover. Hij vertrok en kwam... 12 uur later aan. De verbindingen vanuit Zeeland waren verbroken, terugkeer was voorlopig onmogelijk, Zeeland stond onder water. Een ramp begon zich in alle hevigheid af te tekenen.

Hoe kritiek de situatie aan Schielands Hoge Zee-
dijk was laat deze foto zien die op zondagmorgen
om zes uur op de Schaardijk te Kralingse Veer
werd genomen.

slechts nu en dan opgeschrikt door een
harde windstoot — begaf men zich ter
ruate. 1900 werd een onzekerlijk groot deel van
onze lage landen ontnomen.
Juist nu, nu Nederland, de eerste ellen-
morgen circa 6 uur op
lingsche Vaer, ter hoogte
Zand- en Griethandel

Schielands Hoge Zeedijk tussen Nieuwerkerk en Capelle aan den IJssel staat ook wel bekend als de Groenendijk. Dit gedeelte van Schielands Hoge Zeedijk staat in de beginjaren vijftig regelmatig in de kritische belangstelling van de plaatselijke pers.

De Groenendijk is in tegenstelling tot het overige deel van Schielands Hoge Zeedijk onverhard.

Het Gemeentebestuur van Nieuwerkerk aan den IJssel neemt naar aanleiding van een Raadsbesluit van april 1952 contact op met het Hoogheemraadschap van Schieland om de verharding van de Groenendijk te bepleiten.

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland verlenen hun goedkeuring aan de verharding van de Groenendijk, maar dan blijkt dat deze dijk niet overal op de juiste hoogte is, hetgeen voor Schieland reden is om zich voorlopig tegen verharding uit te spreken.

Al met al blijft de Groenendijk op de bestaande hoogte en verandert er evenmin iets aan de kruin.

De alarmfase was aangebroken. Vanuit het Gemeenlandshuis werd aan burgemeester Vogelaar doorgegeven dat Schieland de dijk mogelijk niet zou kunnen houden.

De voorbereiding en eventuele evacuatie van de bevolking moest serieus worden overwogen. Burgemeester Vogelaar liet de grote klok luiden, Nieuwerkerk was in nood, het gebeier verwaaide in de gierende storm.

Naarmate het water steeg bleek waar het eerst gevaar van overlopen zou ontstaan: de Ketensedijk, de Groenendijk bij het gemaal van de polder Esse, Gansdorp en Blaardorp en op twee plaatsen bij de Snelle Sluis.

1952.

Nr. 98. Voorstel van burgemeester en wethouders betreffende verharding Groenendijk.

Aan de gemeenteraad,

De in deze gemeente gelegen buurtschappen Klein-Hitland en Ver-Hitland zijn reeds sedert jaren vooral de laatste tijd gaan krachtige stemmen op om deze gehuchten, waar volgens persartikelen nog "mismakkelijker toegankelijk te maken. Ons streven is er dan ook op gericht om de Hitlanden betere toegangsde mogelijkheid een aansluiting te maken op de 's-Gravenvweg door overname van de Ouderkerkselaan, c.q. de Klaasklinkerkade, welke beiden particulier bezit zijn. Deze oplossing zal grote kosten met zich meebrengen en niet meer vormen dan een voorlopige oplossing.

In breder verband gezien hebben wij ons afgevraagd of de mogelijkheid aanwezig is om Schielands Hoge Zeedijk te bestraten vanaf Capelle aan den IJssel (het punt, waar de bestaande verharding ophoudt) tot aan Kortenoord. Deze methode heeft o.i., ofschoon zij hogere kosten mee zal brengen dan de voorgenoemde eenvoudiger oplossing, de volgende voordelen:

- 1e. de Hitlanden worden uit hun isolement verlost;
- 2e. de gemeente Capelle aan den IJssel ziet hierdoor het nog onverharde gedeelte van Schielands Hoge Zeedijk in haar gebied bestraten, waardoor het belang van de in die gemeente gelegen industrie wordt gehand (directe verbinding met Couda) en bovendien het toeristenverkeer wordt bevorderd.
- 3e. de gemeente Ouderkerk aan den IJssel krijgt een betere verbinding met Rotterdam.
- 4e. het Hoogheemraadschap Schieland verkrijgt een verharding op de dijk waardoor de mogelijkheid wordt geopend bij eventuele calamiteiten of kleinere defecten spoedig met zwaar materiaal de plaats, waar herstellingen moeten geschieden, te bereiken.
- 5e. de mogelijkheid wordt geopend dat de langs de Hollandse IJssel gelegen gebieden aantrekkingskracht krijgen voor te vestigen industrieën.

Met de Commissaris der Koningin is deze aangelegenheid reeds besproken en op advies van zijn Hoogedelgestrenge is dezerzijds contact opgenomen met de hoofdingenieur-directeur van de provinciale waterstaat in deze provincie. Er zijn besprekingen gevoerd met afgevaardigden van de Colleges van burgemeester en wethouders van Capelle aan den IJssel en Ouderkerk aan den IJssel, waarbij tevens aanwezig waren Ir. D. Mathlener, hoofdingenieur le klasse van de Provinciale Waterstaat en de heer J. Ph. Salomé, ingenieur van het Hoogheemraadschap Schieland.

- Hoewel -

Plaats van de doorbraak vanuit de polder gezien.

Vrachtwagens met zand en vrijwilligers werden naar de kritieke punten gedirigeerd.

De wind nam de vorm aan van een orkaan, de regen maakte de Groenendijk tot een onbereikbaar en onbegaanbaar drassig dijkgedeelte. Het binnengedeelte van de Groenendijk bij het zogeheten Hitland, had al op verscheidene plaatsen zware beschadigingen opgelopen aan het binnentalud. Door overslaand water waren grote stukken van de binnenkant weggespoeld.

De dijk bij Hitland was inmiddels praktisch onbegaanbaar geworden voor de vrachtauto's. Zandzakken hielden het water nog maar met veel moeite tegen. Op diverse plaatsen stroomde het water over de dijk. De ochtend van 1 februari 1953 brak aan, het was 04.00 uur en aardedonker.

Op tal van plaatsen werd koortsachtig gewerkt om de lage plekken in de dijk provisorisch te verhogen. En toch, ondanks de geweldige risico's - polder Prins Alexander ligt 6.80 meter beneden de zeespiegel, het water voor de dijk is inmiddels gestegen tot 3.84 meter boven N.A.P. - is het aantal vrijwilligers verrassend klein te noemen. De meeste mensen beseften op dat moment nog altijd niet welk een mogelijk noodlot werkelijkheid kon worden.

Om 05.30 uur is de toestand onhoudbaar... De Groenendijk bij Hitland is bezweken onder het voortdurend watergeweld, er is een gat in geslagen.

Hulpmachinist Kleijbeuker ziet vlak naast het gemaal Esse-Gans- en Blaardorp een stuk van de dijk wegschuiven, het water buldert de polder in. Kleijbeuker slaat alarm, zand- en grindhandelaar Boer, druk doende met de aanvoer van zandzakken, geeft het noodsignaal door aan bur-

Uit het verhaal van H. Kleijbeuker:

...Ik vermoedde wel dat er wat zou gebeuren. Ik kwam thuis uit Gouda, het was laag water en er stond nog meer water als normaal met hoog water...

...Er waren plaatsen en daar was de dijk lager en daar stroomde het water overheen en spoelde de dijk aan de binnenkant weg. Aan de buitenkant gebeurde niets die bleef netjes...

...De andere morgen toen het dag was zeiden we: "Hebben we hier durven lopen!". De dijk was voor meer dan de helft afgekalfd, het water stroomde stijl naar beneden, het was net een waterval...

...Als de dijk tien centimeter hoger geweest was dan had het water er niet over gestroomd... Er stond maar een klein beetje water op de dijk. Als je een zak goed neerlegde dan was het water al gestopt...

...Ik heb daar toen zakken lopen slepen, man schei toch uit! Als een auto dacht; ik durf niet meer, dan werden ze er maar afgezet, zomaar op een hoop... Samen sleepten we die zakken door het water...

...Burgemeester Vogelaar liep met een agent langs de dijk, dus die zag waar het kritiek was en stuurde zoveel mogelijk mensen er op af... Aarde-donker was het, een hoop mensen gingen de dijk in, maar ze gingen met een zelfde gang weer terug, ze werden bang, al dat water en die donkerte...

...We waren opgehouden met zakken sjouwen omdat het water gezakt was (de dijk bij Ouderkerk was doorgebroken), ik zei: ik ga nog even bij het gemaal kijken. Bij Van Vliet staan we zo te praten en stomverbaasd zag je dat hele stuk er zomaar uitplonzen...

...Die twee, daar hebben we veel aan te danken; aan Leen Boer en Burgemeester Vogelaar...

◀ *Het gat is gedicht, het zal nog enkele weken duren voordat een drijvende bok de Twee Gebroeders weer in haar element terug brengt.*

gemeester Vogelaar en Schielands technisch hoofdbtenaar Caderius van Veen.

Het gat in de Groenendijk is uitgeschuurd tot vijftien meter. Zandzakken helpen niet meer, het gat is te groot.

Schipper Arie Evegroen van de Twee Gebroeders was er die zaterdagavond niet gerust op. Zijn schip Twee Gebroeders lag op de Spreeuwenhoek bij Ouderkerk. Evegroen vertrouwde de situatie niet en ging aan boord. Zijn schip lag dwars op de Noordwester met alle kans om op de keien te slaan. De Twee Gebroeders vertrok samen met twee grotere schepen naar "de rede van Kortenoord", in de betrekkelijke luwte.

Toen dan eindelijk de inktzwarte duisternis optrok bij het ochtendgloren zag Evegroen het gat in de dijk met een noordwestenwind die er dwars over joeg.

Zodra bij Dijkgraaf mr. Van Hasselt en de Hoogheemraden bekend werd dat er in de Groenendijk een gat was geslagen én dat er enkele binnenschepen op het Kortenoordse Rak lagen, besloten zij om het grootste schip te vorderen om het gat te dichten, althans om dat te proberen. Omdat burgemeester Vogelaar ter plaatse aanwezig was, leidde deze de vordering. De formele vorderingsprocedure kreeg in de praktijk een aangepaste versie.

De schipper weigert. Om geen tijd te verliezen gaat Burgemeester Vogelaar in op de suggestie van zandhandelaar Boer.

Moeizaam door de storm heen weet burgemeester Vogelaar aan schipper Evegroen duidelijk te maken dat het zijn schip is dat dwars op het gat in de dijk moet worden gevaren. Evegroen gaat

Uit het verhaal van A. Evegroen, schipper van de Twee Gebroeders:

...We hadden onze schepen in veiligheid gebracht aan de overkant, bij het Kortenoord... Toen kwam Leen Boer, daar was m'n schip vroeger van geweest, en die kwam zeggen: "Jongens, de dijk is doorgebroken en jullie moeten je schuit erin zetten". Maar ja, dat doe je zomaar niet...

...Hij kwam terug met de burgemeester van Nieuwerkerk en die vorderde één van ons in naam van de Koningin. Ja, dan moet je... Hij stond op die zandhopen bij Boer, daar stond hij te roepen door de storm heen...

...Nou toen ben ik er naar toe gevaren, een roei-boot meegenomen. Ik dacht als hij de polder induikelt, dan moet ik niet aan boord wezen...

...Ik zag ze met een karretje met twee zakken zand er op door de bagger sjouwen. Het was gewoon doorweekt van de sneeuw en hagel... En dan kwamen ze bij dat gat en dan gooiden ze die zakken in dat gat, maar die lagen gelijk in de polder met die stroom...

...Toen dacht ik het is ver genoeg en zette ik hem met de kop in de dijk en kon hij niet verder naar het gat. Ik zei, nou even goed vasthouden en toen zette ik de schroef erop en hij draaide als een sluisdeur voor het gat... Ze hoorden de dreun aan de overkant...

...Ze legden eerst een lading zakken en dan weer dekkleden en dan weer zakken, zo hebben ze het gat achter m'n schuit opgevuld... Er kwam eerst nog water onderdoor maar dat had niet zoveel kracht dat het de zandzakken meesleurde...

...Ze hebben nog puin voor mijn schuit gegooid en er een gat ingebrand tegen het opdrijven bij het volgende tij...

BEKENDMAKING.

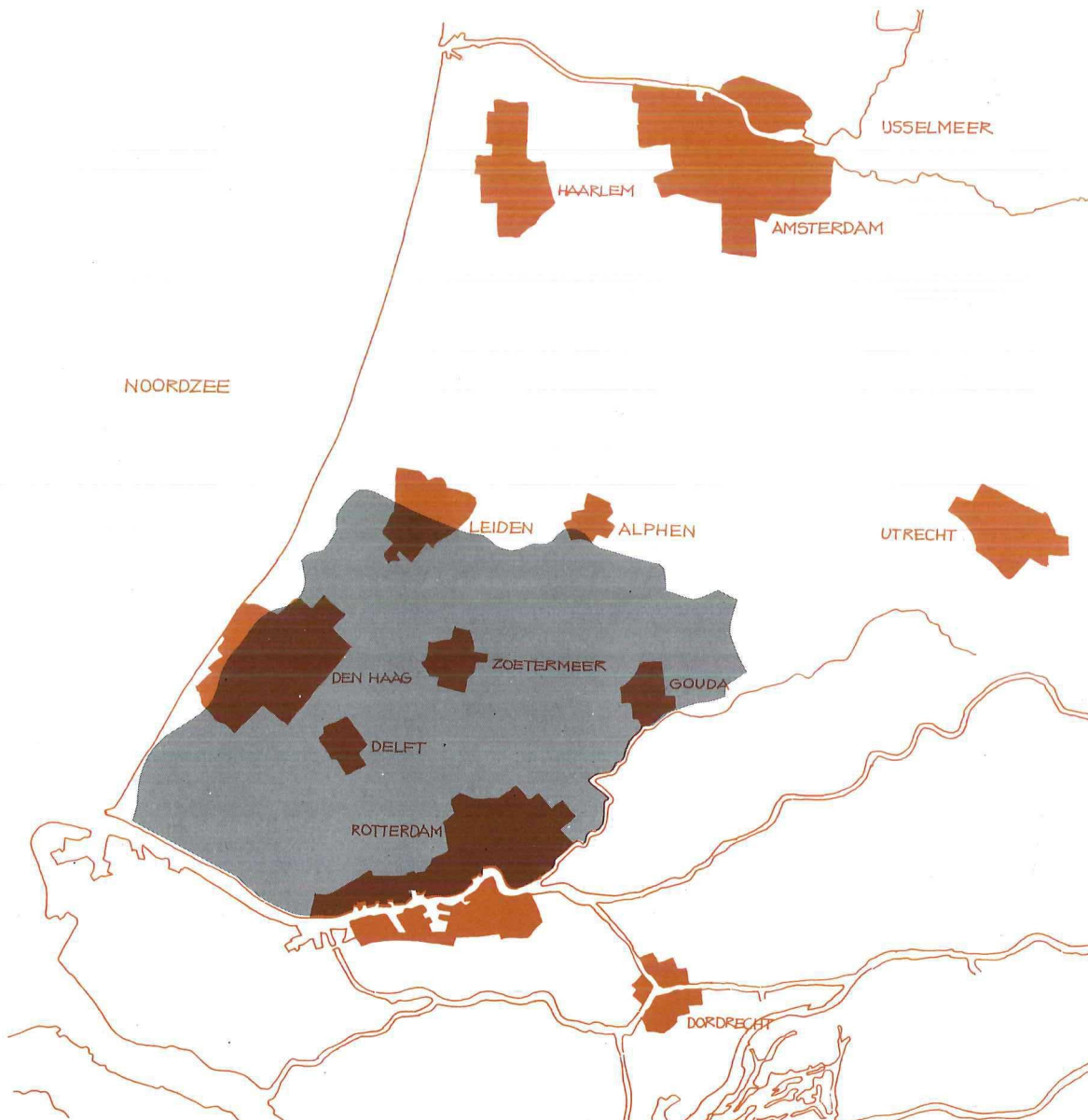
DE BURGEMEESTER VAN Nieuwerkerk aan de IJssel

verzoekt aan een ieder,
die nog schoppen of ander
materiaal onder zijn
berusting heeft, gebruikt
bij de werkzaamheden aan
Schielands Hooge Zeedijk,
deze schoppen of ander
materiaal

in te leveren

ter gemeente-secretarie,
Kerklaan 16.

*Het gebied dat zou zijn overstroomd als de dijk
zou zijn bezwaken.*

akkoord op voorwaarde dat zijn schip dan ook wordt gevorderd. De Twee Gebroeders is 18 meter lang, met veel vakmanschap en geluk zal het misschien lukken, met een beetje pech slaat De Twee Gebroeders zo de polder in.

Arie Evegroen zet zijn schip eerst met de kop tegen de dijk, een aantal meters van het gat verwijderd. Een lijn wordt gegooid naar de dijkwachter, de Twee Gebroeders zwenkt met draaiende schroef naar het gat en slaat als een sluisdeur vast in het andere stuk dijk.

Onder de Twee Gebroeders stroomt nog maar een fractie van het water dat even daarvoor door het gat naar binnen joeg. Het is tien uur in de ochtend, een ramp is ternauwernood voorkomen... op een manier die even simpel als ongelooflijk is.

In de loop van de zondagmorgen werd het gat achter Twee Gebroeders gevuld met zandzakken en dekkleden, het grote gevaar was voorlopig geweken, het water in de IJssel zakte weer naar normale hoogte.

Toeval, geluk, bovenmenselijke prestaties en tal van andere vaak niet te plannen factoren speelden een belangrijke zo niet doorslaggevende rol in die gedenkwaardige nacht. Doordat bijvoorbeeld de dijk bij Ouderkerk brak, zakte het water een paar centimeter zodat de zandzakken op de Groenendijk het water konden tegenhouden. De Groenendijk was op de kruin niet "waterpas", sommige gedeelten waren iets lager waardoor het water over de dijk sloeg en het binnentalud wegspoelde terwijl de buitenkant strak overeind bleef. Was de Groenendijk anders overeind gebleven? Bij het ochtendgloren zagen de werkers pas met welk een gevaar zij zware balen zand over spekgladde smalle stukjes dijk hadden gesjouwd, dijken die soms nog maar nauwelijks

een meter breed waren, zo onstuimig was het water te keer gegaan.

De werkers op de Groenendijk en andere plaatsen hebben gesjouwd en geploeterd onder onmenselijke omstandigheden. Zij waren praktisch onbereikbaar voor voertuigen, op de glibberige en soms levensgevaarlijke onverharde dijk moesten zandzakken vaak naar de bedreigde plaatsen worden gesleept en dat urenlang in een ijselijke wind en regen.

Bij rampen of bijna rampen blijkt achteraf dat er veel zaken niet in orde waren. Als de Groenendijk overal even hoog zou zijn geweest, als de kruin verhard was geweest, als er betere telefoonverbindingen waren geweest enz., enz. zou er geen ramp of bijna ramp hebben plaatsgevonden. Tegelijkertijd blijkt dan wat echt belangrijk is. De natuur heeft ons lange tijd "in slaap gesust", de laatste dijkdoorbraak in Schieland was in 1775. Dijken zijn van levensbelang, onze veiligheid hangt er permanent van af; als het op 1 februari mis was gegaan, zou het water tot aan Leiden hebben gestaan en zouden de rampzalige gevolgen niet te overzien zijn geweest.

Naarmate gebeurtenissen dieper in het verleden verglijden kan makkelijker worden volstaan met een korte aanduiding en een jaartal. 1 februari 1953 blijft ons echter bij alsof het gisteren gebeurd is... en dat moet ook, want het water bedreigt ons in principe elke dag. Voortdurende waakzaamheid blijft noodzakelijk.

Het monument dat beeldhouwer Roel Bendijk maakte en 12 oktober 1983 door schipper Evegroen werd onthuld.

